

Til lycko tberfær nu, min waen och Broder kaera,
Litt arbet lyftar ju på store Gudens sera:
Ty skal han allan tid sig fœlja med sin nåd,
Meddela framgång bliid, i alt titt råd och dåd.

Så aer min fasta tro; jag lefwer i det boepet
At lyckan Tin skall gro til sista lefnads ioppet;
Och sen Tu smakat på hur världen sig betar,
Skal Tu i himmlen få then glædie Gud der ger.

Oenskar then, som in til sin graf lefwer kaeraste Brors
Ekefiæ den 15. Sept. endaste bror,
år 1749. DAVID PONTIN.

Christ

Gadolin

33

J. J. N.
Annmärckningar

Samlade
Under en Resa til CHINA,
Och med

Wederborandes
Tillstädielse /

Under
Professorens i Naturkunnigheten / och
Kungl. Wet. Acad. Ledamots

Herr Carl Fridric
Wennanders

Inseende /

Som et Academiskt Prof,
Frångifue i Åbo den 12. Decembe

1749.

At

Israel Reinius

Osterbotninge.

ÅBO,

Tryckt af J. J. KAMPE, Kongl. Acad. Boktr

Bl. S. Mag. J. K.

Flammis

Hög-Wälborne Herr Baron och Pre-
sident i Kongl. Maj:ts och Rikens
Högloft. Commerce Collegio/

Samt

Riddare och Commendeur af Kongl. Maj:ts
Orden;

Så och

Hög-och-Wälborne Herrar Commerce Rå-
der/ och samtelige Herrar Assessorer.

Nåd-och-Hög Günstige Herrar.

SEDER Nijt/ Nåd och Höggünsti-
ge Herrar/ för det Almånna/ och
betwågenhet för wetenskaper och deras
idkare/ har tilskyndat mig den lyckan/
at jag blifwit utskickad til Ostindien.
Min ringa tjänst därtwid har blifwit
skattad icke efter utgången/ utan efter
willjan; och förgullen med så mycken
Nåd och Höggünst/ at den öfwerly-
gar

gar mig/ det jag ej förgiäfwes utber
för dese ringa blad Nådiga och milda
ögon. De skola wara et wedermåle af
min diupa wördnad och ärkänsla. Och
eburu jag nu/ efter den Gudomme-
liga försynens winck/ begynt lämpa
mig til et annat stånd/ skal dock min
önskan om EDER beständiga höga
sällhet/ Nåd- och Höggünstige Her-
rar/ aldria återwända; eller den sou-
mission/ hwarmed jag framhårdar

Hög-Wälborne Herr Barons och Prest-
dents

Riddarens och Commendeurens af Kongl. Maj:ts
Orden,

Samt

Högloftige Kongl. Collegii

Underdan. Schiulaste. tienare /
JERACET REYNUS.

Kongl. Maj:ts
Tro Mann och Lands. Höfdinge

Öfver
Österbotn,
Samt

Riddare af Kongl. Maj:ts Svärds Orden/
Högwålborne Herren,

Herr Gustav Abraham
Biper.

Illåt / Nådige Herre / at detta ringa
gå wärdt får wara en tålet af
den årkänsla och tacksamhet / som he-
la min Fädernes ort / och jag i syn-
nerhet / är EDER skyldig. Af E-
DER widt bekandta nit / samt dinna
insicht i hushållningen / hafwa icke
allenast stadgar och författningar utflu-
tit

tit / som tydeligen hafwa Österbotns
opkomst til ögnamål; utan landet å-
ger och i Eder / Nådige Herre /
et högst berömligit efterdömme / hwile-
ket EDER pris wårda redan gjorda
anläggningar nog samt å daga lägga.
De mig och min Faders huus årtedda
wålgjärningar äro desutom både mån-
ga och stora. Jag önskar af mit in-
nersta / at Högwålborne Herr
Landshöfdingen och Riddaren
må / til almån glädie och fromma /
länge och i all sällhet lefwa; och ut-
beder mig / at få til grafwen kallas

Högwålborne Herr Landshöfdingens
och Riddarens

Obmaktaste tjenare,
JERNEI REJNIN.

Den Årsvörðige och Högwärdige
Herren/

Herr Israel Reinius,

Berömlig Sacellanus wid Församlingen
i Laibela.

Min käre Fader.

En kärlek och wördnad/ som den
Allwisa Försyn i alla rättfärdiga
barns hjertan inplantadt/ befäller mig
nu/ då en så efterlångtad dag instält
sig/ at wäl genom fåå och matta/
men dock af rena stälens rörelser här-
flytande ord/ yttra mit barnsliga sin-
nelag. En obeskriwelig ömhet och
lästward omtäncka hafwen I antwändt
för EDKA barns opfostran och fram-
steg i wett och skickelighet. EK fa-
derliga kärlek har ju alltid gått öfwer
förmågan/ så at I/ til at giöra E-
DKA barn lyckliga/ bärtyglömdt E-
DEK sielf; hwilcket alt upeldar et af
erkänsto brinnande hjerta. Jag har
knapt

knapt lefwat så många minuter/ at
icke flera EDKA godhets prof möta
min estertäncka. Då jag nu äger til-
fälle/ at häremot förklara min wörd-
nad/ felas mig förmåga och ord/ at
fullgöra mit sinnes begär. Jag har al-
lenast et minne/ upfyllt med så mycket/
at des tåle/ tungan/ intet kan det ut-
reda eller därom orda. Til något prof
af min diupa erkänsta/ upoftrar jag E-
DEK/ min käre Fader/ detta omogna
Academiska prof; det I täcktes uptaga
för all EK kärlek och ömhet. Hwad
som brister/ skall en undergifwen wil-
ja och min ouphörliga barnsliga wörd-
nad opfylla; samt en brinnande bön til
Gud/ Han wärdes förlänga EDKA
dagar/ och gifwa EDKA ålderdom
den grönskande ungdomens styrka/
samt all sielfbegärlig lekamlig och ans-
delig sällhet!

Min käre Faders

Edmuntlydigste Son,
ISRAEL REINIUS

Min käre Broder.

I den Högstas försyn har vårt nära blodsband genom sammanlesnad och enahanda sysslor allt här intill blifwit mera förknippat. Wi hafwa icke allenast, ifrån de späda och första åren, haft den lyctan, at tillsammans blifwa upfostrade; utan ock tillika wid detta lærdoms sate idkat wåra studier, på en tid jämwäl sått afhöra, huru Rikens Handel, Sjöfart och Slögder warda af Store och wittre Männ styrde, ophulne och utwidgade. Tillsammans och på et stepp hafwa wi ock beseglat det wida werldenes haf, och besett vårt Jordlots aflågnaste stränder.

Swad wi hast tillfälle, at efter wåra wilkor, i et och annat anmärcka under denna resa, det framtes nu af Dig i huset. Ginge kärleken råå och min önskan, skulle wi jämwäl under wår ifriga lifstid wåra ständige fljeslagare. Men försynen, som styrer wåra göresmål, har nu fördelt oss til sketsilde lefnads sätt. Dock som vårt Broderliga kärleksband icke bte, genom denna skinnad i wår samlesnad, blifwa rubbat eller oplöst, utan bestå ständigt; så önskar ock jag Dig så ymnigt godt och så öfwerflödige sällheter, som jag unnar mig slich och en redelig Broder någonsin kan önska; samt är så länge Jag lefwer

Min käre Broders

Erögnafe Broder,
HERMANN JOH. REINHOLD.

I wettenskapene bidraga til allmän sällhet; at de höra icke allenast til läre, utan ock til wår och näresländen, och hafwa i alla lefnads sätt, konstler och handtwärf, sit inflytande, det är af många bewijst. Som et företal til närwarande tinga anmärckningar, dem jag jämte min Broder, under wår resa til Canton i China, med Swenska Högkostliga Ostindiska Compagniets Skerp, Cron-Pringen Adolph Friedrich, 1746, 47, och 48, samlat och uptecknat, wil jag i synnerhet något erda: Om den Tyttan, som det almånna kunde hafwa af studerade sjömann och Sandlande.

Grunden, til den kunskap wij äga, så wål i handel som sjöfart, äro wij skyldige wåre Försäder; at wij nu kunna, oansett stadd emellan himmel och watten, weta, hwat wij wislas, hwart och huru wij skola ställa wår kosa. Okunnogheten hade wisserligen förtadt dem i största olyckor, om icke någon theorie förut wijst, hwad med practiquen förbrades. At försja resorne gjordes med så stor säkerhet som sig borde, wore obilligt at förmoda och begåra. Men kunskapen tog dock småningom til, föröktes och förbättrades. Wi så nu njuta fruchten deraf.

Wår sjöfart handhafwes af folk, som äro både lärde och olärde; De förre ganska fåå, men de sedna

sednare mängte. De förre, som förstå konsten i grund, hafwa ej allenast wisja regler, utan weta ock at lämpa dem til förefallande måhl. Dese sednare wäga sig ej utom den wanlige och gamle stråmwägen eller antagne sedwanan, men så beklageligen årsara fruchten deraf; som är omisshet om orten hwar de wisstas, med des bedröfliga påföljder, wed annalande til något land.

Wår styrmanskunst är nu altså derhån kommen, at hon af Mathematicis til des theorie är nog högt drefwen; men af det mässta sjöfolket, som äro olärde, hwarcken kommer så högt at practiceas, som theorien lærer, mycket mindre at förbättras; utan har stadnat och står i wäntan om handa-hjelp från lärohusen.

Såsom theorien aldrig kan utmärcka alla de små och synnerliga, dock wigtiga ställen, som wed utöfningen förekomma, och derwed nödwardigt böra i acht tagas, hwilcka en, som på landet lär sig Navigation, ej wet eller kan så kunskap om, förän han på sjön får see oändeligen mycket sig förefalla at märckas, som han ej såg på papperet; Alltså får ej heller theorien tiltaga, så högt som den kunde, så länge den ej updrifwes af gode Practicis. Här är ej meningen, at förtinga wår tids theorie, utan at wisja des ännu lyckeligare uttagande, om kunskap och utöfning skulle följas åt, och bygga hjonelag.

Til et bewis af okunnighetens wädelighet wid Sjömans wäsendet, kan ordredt ej lemnas, huru beklageligen det tilfället å sjo sättes af wåre sjöfarande, at igenom stjernorne igenså sin Latitud och corrigera räkningarne, då solen, tör handa, för oklart wäder, warit länge nog dem osynlig, och nätterne

deremot klare. Då detta eftersättes, får man höra och see, då något land inwäntes, huru samlige åro redan wed landet, andre passerat det förbi, och någre ännu ej hunnit dertil. Icke heller wil man utelenna, huru med solens declination förtares; i det den declination, som för någon wis Meridian är uträknad, likwäl brukas i 20, 40, 80, 100 ja flere graders afstånd ifrån samma första Meridian, utan at corrigeras.

Man icke draga tillsteg då begås, när en sådan declination skal brukas wed Latitudens i gensäende, Compassens variations finnande, med mera? Detta skulle tu en något bläfen, om icke sielf förstå, dock lätt låta sig öswertalas och rättas uti; men okunnige gå så högt, at de anse sådant för dårskap, och hålla icke någon undervisning til godo.

Är altså i wår sjöfart brist på studerat solt, som genom kunskap i Mathematicquen och Astronomien, kunde bättre upodla konsten, samt befordra des tilwärt. Mechaniquen skulle lämna underrättelse om fördel wid en och annan byggnings Method. Den ej af mindre wärde warande konsten at sturwa, lasta och tackla Skepp, torde ock winna sin del. Hwad nytta skulle altså ej lärdom, då den af Sjöfolck ägdes, tilstynnda icke allenast dem sielfwe, och Skeppens Redare, utan ock det almånna i gemen? och det ännu mehra, om sjöfolket wore dehwatom i andre wetenskaper inkomme, och i anledning deraf hågade, at ufsorcka, anställa, upetkna, hembringa och med det almånna meddela alla handa anmärkingar. Värer altså ej nekas, at lärdom finner äroen sit utöfnings rum wid Skepp, Segel och Dåg, mitt i widaste aflägenhet ifrån land,

land, ibland bulronde böcker och wäder, samt i långst bort belagne fremmande länder; och at den är mekra nödwändig at sömras, läras och udföras ibland söfvarande, än mången torde mena.

De, som lärt sig segla utaf öfning utan theorie, äro nöjde at träffa hamnen, nästan som en blind målet. Men de, som lärt sig konsten at segla, äro altid säkrare; dock, så wida dese sednare ej gått in i någon annan lärdom, kunna de icke helle i något annat, utom Nawigation, gagna det almänna, ej heller derwed tilhysleff. Denne ofunnighet gör dese ibland ofwoge sinnade emot alt sådant, som ej hörer til tamp och tog, besynnerligen, då ilwiltjan sået framalstra widriqhet emot nyttige handaslögders upodlande och driwande i et rike. Sådane äro aldeles intet hägade, at gjöra och lämna det almänna några anmärckningar sielfwa; en del bemöter ock med all otillbörlighet dem, som dermed äro syelofatte; ja, förhindrar och afböjer alla tilfällen för de upmärckamme, at komma bit, hwarest märckwärdigt och nyttigt kan förefalla.

Men har en Sjöman förut hunnit så någon kunskap uti naturens historia, uti himmelens lopp, uti Mathematiska uträckningar, hushållningen med mera; då är han också i stånd wed sina resor at gjöra gagn; som en belåsen Naturkunnig, uti förkommande oräkneliga naturens omstifien i fremmande orter; som en söfwaren Stjärnkunnig, wet han märcka himmelens lopp och ombyten i de aflågsne länder, och sådant de hemmarwarande wed återkomsten med dela; utom de nyttor sådant wed sielfwa seglation med sig förer; som en Mathematicus kan han då genom grundelige uträckningar afsejammans undersöka och bewisa; som en belåsen hushållare upteckna och

och til fädernes landet hembringa hwarleghanda föresallande hushålls fördelar; och så widare.

Wi sakne ännu ganska mycket i alla tre naturens riken, i Geographien, om elementernas wärdekan och förhållande, de himmelska kropparnes rörelse, ja, wed sielfwa magneten, och hafwets natural historie. Ingen har widlyftigare tilfälle, at härutinnan församla söfwaren och anställa rön, än söfvarande, då de äga hufwud och skickelighet därtil. Dese kunna och böra jämwal förse of med frammande länders naturliga rikedomar, och hela jordklorets sällsamheter. Sådane samlingar af naturens alster gifwa sedan et rikt ämne til upkomst och utöfning för alla konster och wetenskaper. Då får naturkunnigheten tilfälle, at förlägga en hej willfarelser om de naturliga tings ursprung och wärdekan, och at deremot ställa för offentlig dag otaliga tings bruk, som tiljörerne intet warit til namnet en gång bekante.

Jag will förbi gå den skickelighet och kloqhet, som kan hämtas af omgången med så mångahanda folkslag, som äro til seder och inrättningar ifrån of stilde.

En sådan belåsen och berest Sjöman blir ock til köpmanns ståndet ganska skickelig. Så stor skillnad det är emellan en köpstads och en Stapelstads Handlandes handels begrep; så stor åtskilnad är det ock emellan en belåsen och berest, och en obelåsen och oberest stapelstads handlande. En aldrig kan en köpman hafwa klarare ljus i handelen, än då han sielf sedt handelsplatsene, och kommit i åfarenhet om deras handelsbegrep, mehr eller mindre begär efter wise slags waror, olika söfvarande wed deras förnytring, fördelarne därtwed, på et eller annat

nat sätt; Duru de waror stötas, tillwärdas och förwaras, som han beskriwer, med mycket mera sådant. Aldrig kan heller en obelåsen öga så klara ögon, at han förmår så se och giöra anmärkningar öfwer alt det som förut sagt är, som den, hwilcken grundeligen är i handels och Commerce saker belåsen.

Handelen gifwer landets fruchter lif och rörelse, så wida det ena landet har öfwerflödighet på et, och det andra på et annat, hwilket alt utan handel skulle ligga fructlös.

Man ser häraf, at den Högste Skapet jorden med des afwel til wår, och os alla til hwarandras tjänst. Han har gifwit os hward androm brister, och dem hward wi betarswa.

Men som handelen genom Skaparens alwisa anstalt, tusende resor bättre försättes således än til lands, så är klart, at emellan sjöfarten och handelen är en gansta nära förknippelse.

En del tro, det ädlaste af handelskonsten bestå i en, af ärfarenhet bekant framhandel, och gå ej vidare, än at de söka winna med mått och wigt, samt förhöjning och ränta på wärlade eller utlånte pengor eller waror ur närmaste hand, utan at weta, hward wett och lärdom dem skulle bära. Men deras giöremål förbli och inom trängre gränser; deremot skulle genom lärdom dem vidare rörelse öppnas, hward af flöte ofskatbara förmåner och nyttor för dem selfwa, och det almånna, hward lemman de äro, och hwilkets wälfärd de böra besörda.

At det ringa, som anförde är, lærer skönjas, huru nödig lärdom är jämwal med handels och sjöwäsendet; samt at en ungdom, som idkar boklige konster, giör sådernes landet en särdeles tjenst, när den begifwer sig til dessa närings säng. Skul-

Stulle en hward studerande i tid och som sig bör, undersöka sin stickelighet och bötelte, trofvar jag intet, at ju ärskilliga sunne sig därwid, at utwälja dese lefnads sätt. Erfarenheten witnar och, at bland os finnes en stor del ungdom of fattige wilkor, som ej hafwa råd, at uppehålla sig länge med högskolarne. Wille en sådan betiena handels eller sjöwäsendet, kan han förtiena sig söda, och jämwal pengor, at, om honom framdeles så behagar, fortsara uti sine studier. Förutan det, at han härwid altid finner utwäg, at bli en närande lem i det almånna, och, då lyckan står bi, kan komma i wälfärd; samt således slipper at öka trängseln med beställningarne, och at, ofta länge nog med hungrig maga, gapa efter tillfällen, at bli Cronans löntagare.

Under min ena och enda resa til China, har jag fått ärfara, hward olika nytta wi hade kunnat giöra det almånna, om wi haft mehra lärdom ombord. Jag wille och önska, at dese då samlade Anmärkingar kunde äfwen tjena för androm til bewis om studiernas nytta med handel och sjöresor. Men måste tilstå, at det, som här förekommer, så för min egen omogenhets skull, som för de alt för tränga tillfällen, hwilcka en underbetient på et Skepp äger, är swagt och ofullkomligt. En bewägen läsare lærer dock taga wiljan för wärdet, och i dessa blad finna något, som honom förnöjer; samt om det öfriga falla et mildt och benägit omdöme. Så wida wi på wårt eget jeräk hafwa ännu nog brist på rese beskrifningar, har jag låtit denna utkomma på modersmålet; men at den och blifwit med Swenska stilar tryckt, har ingen nyttighet, utan wårt trycks brist på tjänliga Latinska förordssakat. S. 1.

§. 1.

Siffron, hvilka af de til Canton i China resande Skepp beseglas, och wädran, som dem forthjelpa, äro af många beskresne, och skola derföre af mig lätt omröras. Men om de orter, wed hvilka Skeppet under wägen hamnat, will man wed handen gifwa det märckwärdigaste, som man i hastighet funnat obserwera.

Sedan dylike, det Höglöflige Swenske Ostindiske Compagniet tillhörige Skepp, i Göteborg blifwit förbygde, och försedde med tillräckelige Skeppets och resans förnödenheter, jemte wanlig besättning, affgla de ifrån bemänte hamn gemenligen i December, Januarii och Februarii månader; tagga, för större säkerhet, wägen Närt omkring England, Scottland och Irland, til Spaniske handelsstaden Cadix, wed Gibraltar sund, at där widare försce sig, icke allenast med watten, förfriskning, winer, olja, med mera, utan ock med Silfwert, til sielwa Ostindiska handelens drifwande.

Här ligga nu Skeppen på en hypen redd, som af den Den, på hwilckens Nordwästra ända staden Cadix ligger, at Wäster formeras, och at Öster af tassa Spaniska landet, hwilcket ifrån bemänte Dö genom et sund åstilles, dit flodwatten opffiger, men efter Ebben blir alt landwäg, och at eljest den med landet genom broo förknippad. Den at Wäster och Närt sig sträckande öppna stön; den Öster och Söder at i ögonen fallande reddan, som betäckes med en myckenhet Skepp, och däribland af Silfwertflottan; samt sielwa Spaniska landet, med des härliga lunder och Trägårdar, lämna Inwånarne nöisam usicht, och giöra en wacker belägenhet; som öfwa af sielwa stadens goda Fästningswärf,

wärf, wälbygde stenhus, ordenteliga gator, några och 30. Kyrkor med Klöster. Tullbewakningen, som här är rätt sträng, har däri genom mycken förmån och lächhet, at af de twänne portar som staden har mot sjösidan, den ena är för infommande, och den andra för utgående. Utom annat anses här Tobaken såsom contrabande at införas, och silfwert pengar i quantitet at utföras.

Swad af winer och fructer här sås, blit nedhämrat ifrån landet, til en twärs öfwer reddan på Spaniska fasta landet liggande liten stad, kallad Port S. Maria, at därifrån med Barkar eller batar til Cadix öfwerflyttas.

Et slags åsnor, til wäxten ganska små, Bockicker kallade, bruka Spaniorerne til sine forflor. Warorne inpackas i tienlige säckar, som nedhånga på både sidor om åsnans rygg. Dese creatur, som huru oanfenlige de äro, förnedra hästarne, så wida de framslåpa långa wägar anfenlige tyngder af salt, sten, wata och annat. De kunde hos oss mid dryg nytta, i synnerhet wed Bergswärf och grufwor, brukas. At de här triffas, bestyrcket erfarenheten, så wida detta slaget af någre wed Göteborg redan äges.

Reswande gärdesgårdar kring åkrar och plantagier, har Spanioren öfweralt inrättat. Jordwallar finnas upkastade til 8. a 9. quarters högd, tätt öfwerworne och planterade med en slags wärf, som har blad af 5. a 6. fots längd, hwilcka med sine ymnoge och store taggar, förhindra minsta diurs genomträng.

§. 2.

Sifrån ställa Skeppen wed affglan det coursen til Canariske öarne, at, B efter

efter vederbrändes ordres, anten passera dem emellan, eller och Wäster om de samma. Hittills nyttjar man variable winder, men får gemenligen alle härifrån sägna sig af en ständigt stående Nord-Ost Passads jämna blåsande, som forthjelper nära til Aequinoctialen. Detta wäder varierar lit wäl emellan Nord och Ost, dock olika efter Solens afstånd ifrån sin dagämningens linea och årens tid, i det bemänte Passade blåser, den tid Solens declination är Syd, närmare åt och åter då den är Nord, längre ifrån Aequinoctialen, Medelrummet som blir emellan Syd-Ost Passaden och denne, oröar de sjöfarande des mera, som de, både i skället för en god och jämn wind, då så emottaga variable wäder, som och se en angenäm solstems wäderlek bli förbytt i en mulen, och med starkt och ständigt regn uphöjd luft. Nytt besvär får man här och, därigenom, at då tillförene i Passaden man sällan behöfde bemöda sig med segelstälningars förändring, nu skall brokas om, för winder, som inkom en timma kunna hela Compassen rundt om variera.

Då nu war härtils trogna Ledfogarinna, Nattstjärnan, begynner at gömma sig bort, bakom watta troprens flugga, och södra Polen däremot på himmelen uphöjes; sägnar man sig däraf, at man då redan icke allenast passerat linien, utan och bekommit en annan stadigt Syd-Ost blåsande Passade, som dock emellan Syd och Ost varierar. Hvilckens Herradömme, som gemenligen är lika med den Nattas, til 26. a 27. grader Syd Latitud, man med biderwind segling måste genomfara. Courserne, som då äro alt ständigt Wärlige, gjöra, at man anteligen efter denne Passads genom

genom seglande finner sig helt nära til Brasiliska Cuiterne wed America. Man skulle också tyckas då redan wara länge ifrån rätta och gerade farleden; men de i Södra oceanen gemenligen blåsande stormachtige Wästwinde, hjelpa Skeppet snart til rätta igen, i det de, utan många segels biträdd, med sin häftiga och starka kraft, allenast med et eller två aldeles reswade segel, gjöra wägen emellan America och Africa nog lätt, så at man efter några wendor, får se ut och wänta in land, at den sägnesamma Gode Håps Udden; eller och med snigt lodande igenå grund af des långt i Syd sig sträckande bank. Här har Almachten och bestämt en fort seglar til signaler, som tillkännagifwa och försäkra, då man dem blir warse, at Skeppet befinner sig på banken, hwilcket wed lodandet ej heller står jelt, hwarjore Navigatörerne då schlosättas at förbättra och corrigera bestick och räkningar. De Ceremonier, som af sjöfolket med döpfung ännu wed liniens passerande äro brukelige, och förrättas med dem, som den fört ej öfwerseglat, äro ofta och af många berättade, och lämnas derföre här onämde.

S. 3.
Nåsens tid gjorde, at den bekandte winden, den Holländarne kalla Mousson, som i Chinesiska Ocean blåser, begynte redan, då Skeppet ännu war wed C. B. Esperance, at förbyttas ifrån Syd-Wäst til Nord-Ost; och som den altså hindrade och motstod directan, måste vederbrändes se sig om ienlig öfwerliggnings plats til de 6. Månader, på hwilcka detta Wäder öfwar sitt Herrawälde. Det blef och afgjort, at försök skulle göras til Den Mauritius, dit Skeppet den 11.

Octobr. 1746. Ilyckeligen ankom. Dock hade man 3. dygn förut, Den Diego Kais eller Rodrigo i ögnafichte, hwilken man på $\frac{1}{2}$ mil när nåtkades, i mening, at fånga här Sid- och Lands- Skylpaddor; men i brist på god och säker anckarelats, wänts icke afsichten, utan flyddes gerad til den utsedda öfwerlignings platsen Mauritius.

På Rodrigo wäntes sielwa nöjet hafwa sit allkål, emedan man blef warse, at den, som i sin omferts skall wara ungefärligen 20. Tyska mil, bestod måst af jordhöjder och kustwa dällder, hwilka alla woro lika som i Meer af Naturen utgrade, mid Cocus, Ebenholz och andre slags Trån, buskar och wårter. Insiöarnes och flållornes friska watten, såg man på några ställen efter små åar til sön uflyta, och blanda sig med det salta. Landt- Skylpaddorne, som älska stuggige ställen, hafwa också här gode tillfälle til boning och foreplantning. Efter deras bewitnande, som landstigit på Den, skola de och finnas här til stor mynighet. De med påtlefand bestredde stränderne, låcka ej mindre Siöskylpaddorne, at där wårpa och gömma sine ägg. Annar, hwad man fördt berättas om denna Ö, gås förbi, så wida man ej kan wara ähna wäne derom. Wi förfoga oss med Skeppet til Mauritius, och lämna Rodrigo, som låg under 19. gr. 45. m. Syd Latitud, och ungefärligen 6. gr. Ost om Mauritius.

S. 4.
En Mauritius ligger i 20. gr. Syd Latitud, och Ost om Londons Meridian 55. gr., Ost om Madagascar 6. gr. Des äldste swarte inbyggare, äro först blifne af Portugiser

sen underkwade. Derra har Den kommit under Nällendarne, men äges nu af Frankrike och Franska Ost-Indiske Compagniet. Dese hafwa här en colonie, som brukar de swarte för slafwar; dock äro de ej ännu alle under lydno bragte, utan en del har sit uppekål i de widlyfste skogarne, hworefti de esomkast ärtappas, då aningen täden eller wäldom står dem före. Landet regeras af en Gouverneur. Språket är Fransiskan, dock hafwa de swarta sit eget mål. Religion är Catholik, hwilken och Trälarne dagligen antaga. Klädebonaden hos Franskanne war Europäisk; och står icke här så all, som Monsieur Gentil, i sin nouveau voyage autour du monde, berättar om Franska Nybygget i Bourbon, at det, ibland andra förselker, på hela den icke ägt någon stomakare, hwarsöre alla, Fjernäma och ringare och sielwa Fruentimret, gått barfota, ehuru de ägt propria sientygs kläder och nått huswoudbonad, för hwilka omständigheter, som efter deras smak, wigtigare, de dragit om försorg. Dock war jämwal här mycken brist på nödiga Handtverckare. De swarta gå merendels nakne, med skärp om livet, och Turban på hufwudet. Det Franska myntet är och här i gång. Til sin storlek inbegriper landet ungefär 50. Tyska mil, och är tämmeligen bergachtigt. Hwad dese berg gömma i sit sköte, är obekant. De man hade tillfälle at öfwerlöpa, bestodo utan på af en horasten. Men slättbygden är öfwerträckt med gmnoga Skoggar af ästhillige slags träd, samt wisar här och där af inwånarens anlagde plantagier. Klimatet är sundt, och wårman legom. Ty wanside solen genom sina lodrätt fallande strålar skulle tyckas göra Lettan här för stark och ödrägelig, förtogget dock

doel den kallblåfande Syd-Ost Passaden, som i fringliggande Ocean håller til, diß häfthet, och gör både marcken tienlig til sine wärterers frorra, skaffande, som ock folcket til sine flögders idlande beqwämlike.

Landet är ej ännu synnerligen bebodt, men har dock icke små Europäiske nybroggen, renligen, på Norra och Södra ändan af den, samt på des Nord-Wästra kant, hwarist är Gouverneurens Residence, en stad, Port Lewis, som äger ganska beqwäm Slepshamn, där ock alla så wäl Franste Kronans och Compagniets, som andre ankommande Skepp inlöpa, repareras, förses med förskrifning och öfwerligga. Så wäl inloppet til hamnen som staden försvaras af en Fästning, Le Bourdonnez, ett Citadell, och några Batterier, samt en liten flants, försedde med rödig Guarnizon och Ammunition. De öfrige colonierne likaa små byar, dock har den Nörta til sin betäckning en nu försallande fästning, Sriedrich Gentic.

S. 5.

Swad Naturens alster, särdeles i örter och diurriket angår, är en Europeer, i synnerhet Närerlänninge, här stadd lika som i en ny werld, i anseende til de många och på des hemort obekante slag, af träd, örter, wärter, fånad, fiskar, foglar, stid och yrfsåd, med hwilcka han omgiffres. Mitt tilfälle, då jag stod under andras wäld, war icke, at gjöra härutinnan samlingar, at hänwisa de förut beskrefne til sin ort, och uprätta beskrifningar öfwer de obekante. Jag wil altså endast wed sina hos de siofarande eller inwånarens brukelige namn upräckna de förnämsta, och i synnerhet

betrukkbara örter och diur, som här kommit mig under ögonen. Swete, så wäl det wanliga, som det Spansta, wärter här, samt Socket röde, af hwilcka de et brunt rubersöcker silwärfka, jämwäl et slags Arack eller brännwin. Wispa rötter, Jams af Engelsman kallade, som wära på wäta ställen, förwäld, brukas som Potatoes til bröd, och på åtskilligt sätt tillagade, bli behogeliga at ätas. Et slags citroner, kallade Lemties, Ananas, Pisang, Amango, Wain Meloner, Pumpor, Pumpelmoser, Apricofer är här öfwerflöd utaf. Portulaka wäret wildt, men lika god med den, som alstras i wära frydgårdar. Indigo finns här, samt tämmelig god Tobak, besynnerligen då den göres til prickor, som ock äro för siofarande de bästa at förwaras. Ebenholz wäret til största ymnoghet, så at, utom hwad til brännwed ärgår, med Skeppen äfwen til Europa därafs ansenligen affwes; et träd, som ekuru fast det är, drifwer sig ganska fort ut, och gaf oss d. 24. prof. A. no 1746. i Novembre, begrois en mann af besättningen på landet; 1747 i Februario wed wär afresa, sans på des graf et Ebenholz träd redan wära upwäxt til 2 almars högd. Järnträd, af åtskillige slag, af en besynnerlig tåthet och hårdhet, illa sinckande då det är rådt och arbetes, hwaras här byggas Fartyg. Burbom, Cocus Träd, Latan Träd, emellan hwilckets stora blad en citron gul Bomull wäret, tienlig til spinning och stäpning. Strumholz, som är så mjukt, at hela tiocla trädet med en knif kan affskäras. Detta är ganska färligit och ofta dödande, då något deraf tages i munnen. Dese träd samt man af de swarte med bokstäfwer eller stäfwer wära märcke.

(15)

Af fiskar och fjöddur hade man allfälle af se följande: Cavalier, til skarnad och storlek nästan like store Laxar, dock något bredare; Jacob Bebers, til Cabeliou, med helt store och hårde fjäll, fet och wälsmakande. Af detta slag opdrogs mid wår not, utom många mindre, En af 170. Greensta skålpunds wigt, och en annan af 90. skålp. Et slags Matrill, af hwilka med et wärp tvåne ne Jellar fullastades. Bengaler, til kroppen like men til hufwudet aldeles olika braxar. Abborrar, nästan like wåra, och en annan sort blodröda, som hafwa et fint wälsmakeligie fjött. Sardinier, ej olika firömming. Sorn eller Flåbbgjäddor af flera slag. Gjäddor, Tors, Moletter, Sablar, tunna långa och breda; Bonneter och Albicouret, de almannt bekante flygande fiskens fjender. Say, Sugare, som sölja Dajerne. Losmanties, som lotsa och sölja denne til något rof och sin söda. Flygande fiskar af åtskillige slag, Sarders, Tensunders, Sidskattor, Papegoje fisk, för sine stöne och blånkande färger så kallad; Enchiourwies, Sidskattor, som i hufwudet och stieren hafwa 2. horn, hårde skal, kroppen af quadrat afhäng figur. Madamer; Wäster, nog like wåre; Käringar, som hafwa tänder fram i munnen och brunt skinn utan tan fjäll. Sornfisk, til färger jämwal brun utan fjäll, skinnets stråle som Haiskinn, med 2. a 3. tum långt horn i hufwudet. Etterfisk, helt röd, lik den röde Abborren, men denne har en gul rand kring fetar och fjärr. Käcker, af åtskillige slag; Blåfare, som med andrande sinna ut sig, til halst annat gwarres töcklet, wdelige at åtas. Summer, olika wåra. Krabbor, Östron, med flere oräknelige slags skalst. Sidskylpaddor finnas här och dock ej til någon ymnighet.

(16)

Af Mauritiu diur, foglar och kråk, hafwa dessa förekommit: Africanste Cameler, Kästar; Orar och Boor af tvåne slag, det ena är landets egen art, större och gifwa mera mjölk än de andre, hwilka hindras ifrån Madagascar, som wäl äro mindre, men mycket fetare, och ha smakeligare fjött; deras lant öfwer bogarne består af en råt och hård fjemma. Bäckar och Gietter. Jär, men af en grof ull. Swin. Hjortar, något mindre än wåre. Landst. Skylpaddor flyttas ständigt hit ifrån Rodrigo, och lämnas på någre små hälmor at sörfka sig. Papegojer, af många slag, små och store. Höns, Ankor, Kalkoner, Snepor, Tropic foglar, Glädderhöns stora och bruna. Landkrabbor, til en otalig myckenhet. Gråshoppor, hwilka jämte rättor och mös tillfoga plantagierne ej ringa skada, och uträta grödan aldeles på somlige ställen. Jyrödter och Ormar, af hwilka desse dock äro såhynte, och säjas wåra fordom sördrefne genom synnetliga medel, och landsörwiste på en liten härwid liggande Ö, Longeiland.

§. 6.

Dese och flere den grönskande markens angenäma fruchter; Stöns qwicka fiskar, wåldernes dusa Landst. skylpaddor, lustens täcka foglar, willebråd ur stogen och wolkap från marken, gäswa oss et rikt dukadt bord, och öfwerstödigt samt tillika mycket sundt uppehälle. Ty ehuru menniskians hälsa i så främmande climater plår wåra upofrad åtskilliga deraf ofkommande omwärlingar, så hade hela denna tiden ingen at klaga sig öfwer ringaste krämpa.

Et med så stora naturens förmåner begäswat land, kunde och lämna sine Wöer stora inkomster,

ter, då des ägande naturlige skatter blefve rån upoblade och til nytta ängående. Men just här uti finner man på denna Ö öfver mycken brist. De invånarna äro både för få til antalet, och til lika nog ofunnige och värdelöse. Däraf stier, at en hårtlig, och til de ädlaste värtar tienlig jord ligger obrukad, och skogarne, som uti vida stier många slags träd äro idoge och erfarne arbetare, så onyttlade.

Så rymnigt tillfälle här wore til allahanda inråningar, så finnas dock ej flere än hvad nu följer. Det förnämsta är här Sockerbruket, som dock stundom, då pannorne behöfva reparation, stånar, emedan en enda Kopparslagare måste betiena invånarna icke allenast här, utan och på Bourbon. Et Saltpettersuderi och en Krutfabrique är här af Franska Compagniet med läsmad och red anlagt. Swaffet derit måste dock Europa leverera. Indigo suderi driwes här och, dock mycket matt och med ringa fördel, som skulle löjwa, om det anlades med kraft, ymnog nytta. Tegelbruk får man jämwäl här se, som och Kalasbränneri of Ostren och Sneck skal. Detta wore nog sagt om Mauritius.

Knappt hade nästan 5. månader här blifwit lagde til rygga, innan wi begynte gödra och sefärdige, så vida Nord-Ost Mousson skulle nu snart stånna i Chinesiska Siden, och wisa undan för den Syd-Västliga. Sedan altså skeret war upräcklat, nödige wictualier och wata om bord bragte, lyftes anckare den 24. Febr. 1747.

S. 7.

Nord-Ost Passaden, som äfwen i denne Indiske Ocean emellan Nya Solland och

Africa, samt ifrån 10. de Syd Latit. til 28. de graden plågar blåsa, förhindrade och äter at segla gerad på fretum Sundae, et inlopp emellan Java och Sumatra; utan nödgade och at bruka widvind Syd ät, och sedan anlita de Västlige winderne om stors Dlet ät, dem wi och på 30. de graden af samma Latitud ankräffade. Dese, hulpo Skerret så vida, at midelst Syd-Ost Passadens tilhjelp fretum Sundae kunde ernås, och då begåfwo wi och innom dennas gränser, samt anlände derpå den 14. April 1747. til Neubay. Wid inseglandet kommet det noga an uppå, at rätt träffa bemalte inlopp, ty om man kommet Västligare om det, får man en liten men nog drög distance emot passaden och des ström at utsegla; betöwes altså säkert bestick, och at efter inseglad Longitud af inloppet, stäpwa rätt Nordligen och således inkomma.

Med denna Västra ända af Jawa, äro store witar, längs ät landet med goda hamnar. Den första kallas Neubay, och är för de inkommande så mycket angelägnare at besökas, som en källa här rymnigt utgiwet et förträffligt wata, just träffadt efter war smak, kyligt sött och lufsligt. Därmed fyllas nu alla tomma fastagier. De ensaldige och Caffebrauna Jawanerne komma stear här om bord, biuda oss wara wälkomne, med sin hälsnings ord: Tabe! Tabe! De förtitta sina stora häns, goda stötylpaddor, hälsosamme Cocus nötter, löjelige Apor, väselige Pafoglar med flere slags foglar, sin bruna Kaka socker, sin gräsachtige Tobak, suura Tammarinde, wackra och mängehanda Snäckor och

E2

coraller, den store Konstinæus mästertshycken. Gode disse sine varer, äro de ej begärlige efter pengar, emedan de om deras värde äro okunnige; utan nöja sig hållre med broita linkläder, kniswar, bomulls eller silkes nåsdukar, sarar, speglar, ringar och dylikt annat fram. De öfrige varornas plåga äroven af söfvarande besökas, i samma afsicht, neml. at så nödig försörkning upköpt; äroven en Dö Närr ut ifrån Neubay belägen, kallad Prinz Siland. Utom många flere slags träd, som här ymnigt wäxa, bidrager til oriens sågning i synnerhet Coeus Trädet, som längs med Jawae stränder giör behageliga Lundar.

Städerna Bantam och Batavia äro och belägne på denna Närra sidan af Jawa, men blewo ej af vårt Skepp besökte. De finnas och af andre resande tillräckeligen beskrefne. Skeppet, sedan det hunnit til den ifrån Bantam sig Närra åt sträckande udden, Bantams huak, pålie wägen Nordligare hän, seglande längs åt Sumatra. Wi sunno på denne sid, emellan öen Banca och Jawa, 2 små nära til hwarandra ligande hälmor, för sin likhet Twå Bröder kallade, som på Wästra sidan helt när förbi seglas; samt en annan, närmare til Straet Banca, kallad Lucipara, kring hwilcken det grundaste watern på hela forleden besinnes, allenast til 4. 3 a 5. samnars diuplek. Sedan man under ständigt lodande til Straet Banca ankommit, som af Sumatra på ena och Banca på andra sidan forneras, hwilckens Södra ända ligger i 3. grad. 2. min. och Närra i 2. grad. 17. min. Syd Latitud, silles man här wed Sumatra, därigenom, at Courferus ställos mera Östlige. Man seglar ännu wida

widare emellan en hop diar, passerar äroven Neapinoctialen andra gången, och får sådan stte nytta den sömträrde Mouffsons blånd genom Chinesiska sidan til China. Denna vinden är af den, som 6. månader på hwarandra kanten sig uppekolla, neml. ifrån April til Octobr. är den Syd. Wäst, och ifrån Octobr. til April Nord. Öst. Martii och Septembr. månader äro des kanterings eller förändrings tider, då Mouffson ändrar; och däremot silkie, variable windet med oceaner, byer och stormar sig infinna. Men sedan den södra Mouffson begynt blåsa, hafwa de ej mera rum.

§. 8.

Sedan man genomseglat denna Ocean, och så det sågnesomt ögnasichte af Chinesiska landet, bör inloppet til Portugisiska Handelsstaden Macao nega upsökas; ty om man kommer wed infoglandet Öst om det samma, ser man sig uthi stånd, at, emot en stark Syd. Wäst wind och des ström, upsegla, utom widlyftigt besvär och tids spillan. Efter lyckelig ankomst på denne redd wed Macao, bekomma skeppen om bord Chinesiska loisar, som dem upføre Skiven beledsaga, och weta betiena sig af Ebb och Flodens undersjöd. På denna wäg komma Chinesiska Castellen Bocatiger först at passeras, hwarst man af Chinesiska Mandariner blir beneventerad och besökt, får äroven en om bord, som med Skeppet widare upføre följer, tills det, följande med floden och seglande emellan risåkrarne, ankommer til Wampo, när til en stad af detta namnet, som är wed skovens strand belägen. Här komma Swänska andre Mandariner af Tullstaden, som i

Siam

(22)

Schampaner hvar på sin sida af Skeppet, hela tiden det här vistat, sig uppehålla, och Tullen betwaka. På detta stället, inemot 2. mil från Canton, blifwa nu våra Skepp liggande, attalkas här, låsa sitt gods och rådgårde i behörige af Chineseerne på landet byggde Magaziner, eller, som de dem kalla, Bensaler. För grundt wägen kunna de ej komma längre uppföre, utan så godset hie nedflyttadt från Canton med Chineseiske Schampaner eller fartyg. Här lastas och stuswas de något när fulla, men för 2. häremellan och Bocatiger liggande; Banckar, kunna de ej så full last, innan de här blifwit åter upplade, och afgjort inemot 3. mil uppföre lifwen, til 2. mils distance ungefär från Bocatiger, hwarst det öfriga af Ladningen intages, och man til afresan blir liggande.

Ingenstäds i werlden kan man tydeligare se, än i China, hwad et godt klimat, som sällan eller aldrig wet af någon pest, solsets jämma ljusnads art och nykterhet, men i synnerhet en ständig och långvarig frid, at jag må förbi gå flera omständigheter, bidra till et lands solckrikhet. Et land, 6. 8. eller högst 12. gånger större än Finnland, skall inbegripa 155. stora städer, 1312. medelmättiga, 10123487. familier, och tillsammans 200. millioner invånare. Men ingenstädes får man heller klarare se än här, hwad trängseln och solsets myckenhet opväcker för arbetsämhet, slughet och idoghet med alla opräckeliga närings sätt. Jag har sedt alt förelitten del af detta landet, och haste för kort omgång med solket, at jag skulle kunna härutinnan wäga mig til et almané på egen förfarenhet grundat omdöme. Jag wil altså endast bli wid Canton. Efter du Saldes berättelse

(23)

teffe skall i denna stad allena finnas mer än en million själar, som, då man ansir de oräckneliga solsets storor här ut-och-infrömma, blir mycket troilig. En annan stad, allmost 2. a 3. mil från, skall ändå wara solckrikare. Men anser man själwa landet här omkring, synes det icke wara af naturen ämnat och tienligt gjordt, at underhålla et så stort antal menniskior. Många höga, runda och bara berg lassa på alla sidor under jgosen. Men de emellan liggande dälverne, som fulra sig i fruchtbärande jerdhöjder, och betä af diup rödlet sand och lermylla, äro öfweralt fruchtbare gjorde, och med konstigt, jrligen och ymnigt anlagde plantagier beklädd. Chineseens idoghet har dock icke skadnat härwid. Han her och funnit på konstien, at göra de kala bergen fruchtbärande, genom myslas pådrande, och traweris anlagde sängar; ja, det som är än mera, han har twungit själwa hafsborn, at bära sig såd, och utana til åker för Ris. De på högderna och i dalarne inrättade sängar, hafwa mellanboande gångar; och, då de äro bewurte somt skadde i sin skring, med Bomull, Indigo, Potatoes, Ingefära, Sockerrot, jämte alskanda fruchtgädes wäner och fruchtbärande träd af ärskillige slag, kan knapt själwa wältsaligheten rätt beskrifwa detta lands angenämhet och behaglighet. Luminione fordras til dis smålande snällare hand, uträckeligare ord och listigare sängor, än jag äger. Sid stränderne äro af en lermylla, och synas med wäners usäl; men betäckas och lifna en sid då det infödar. Dese ser man och med förundran öfweralt wara med Ris besädd och planterade.

S. 9.

SU will man kärreligen gifwa wid handen, hwad man

man med Chinesernes Jordbruk blifvit warse, och huru de med sin sädd och planteringar försara.

Ris plantagen är den största och förnämsta; så wida Ris brukas i hela denna delen af China förwäldet i stället för bröd. Den bör altså äga första rummet. Åkrarne, som brukas där till, så den kraft af det salta wätnet, hwarunder de ofta stå, at de ej hafwa någon synnelig gödning af nöden. De höglänte ställen säg man dock gödas med det slags gödsel, som i stora städer måst wänckas; hwilket dock ej skall ske för ofta. Sedan åkrarne äro upplögde med Buslar, och en plog, som mycket liknar vår wanliga, sker utsädet i Martii eller April månader på de höglänte åkrarne, som äro närmare til tärta landet och högre ifrån wätnet belagne, hwilka ej äro så säncke som de andre. Säden blir straxt nedhärwad, och sedan den upwuxit til $\frac{1}{2}$ alns högd, uptages den stånd från stånd, bindes i knippar och nedföres til de läglänte ställen. Sedan dese jämwal blifwit upplögde, går en sörut, upkastar mulen med handen och gör små gropar, til en fots distance ifrån hwarandra, i en rätt linie ända fram. Honom följer en annan, som nedfätter et stånd i hwardera gropen, och den sedan med jord fyller. Så försara de öfwre hela fältet, under den tid då wätnet är utfallit; och sker detta arbetet gemenligen i Junio. Då härnings tiden instundar, insinner sig åter folket til anseelig myckenhet, då sön är utfallen, med sina stäror, at förrätta störden. Det ofskurna bindes straxt i kårwör af andra, och lägges i Schampaner, samt föres til lands. Där utbredes det på mattor at i solen tärckas, och blir sedan på samma stället tröskat med Bambu eller rö-

röskrätor. Huru ris widare stampas och skalas, gäe man förbi, så wida därtill äro många mera eller mindre beqwäma sätt. Här skedde det uti stora stenor-tare med Trädslampor, som med förtterne trampades.

The plantagierna, borde nu följa, i anseende til deras widlöslighet, wärde och iodrägt. Men som man ej tänckt ansöra annat, än hwad man self sedt, och dese buskar icke wäro omkring Canton, utan Theet hleföres från andra prowincier, går man des anseing förbi; och det så mycket helre, som alt, hwad därtill höret, är af andra omständeligen bekräftat.

Man ströder altså fram til Bomuls plantagierna. Bomull härkas här af buskar, hwilka ährligen af frö fordrifwas. Dese samt man wäxa på jordhögderna i sängar, som gödas med ofwannämnde gödning, och bewaska. Sängarne afdelas genom djupa särar, til 2. fot emellan hwarre. I dese bäddar nedfättes fröet uti Martii månad, til 9. tums distance ifrån hwarre annat, som sedan snart upwäxer, och redan i Majo wäxer gula blommar, hwilka förwandlas i knoppar af en walnötis storlek, som förwara bomullen inom sig. Då dese struckit och begynna dela sig, aflockas de efter hand, fröet stihes ifrån ulken, ränsas och beredes med et redskap, likt en hattmakare sträng.

Indigo säses ock i dese sängar på lika sätt; men man hade ej tillfälle at inhämta kunskap om stödseln och utwärdningen. De fröen wi så wäl af denna wäxt, som bomuls buskarne, togo med oss hem, hafwa i Osterboten i kall jord spruckit och opwuxit. Sockerröt wäxer här ymnigt, och intager öfwersta kulken af jordhögderna. Marcken är lagd i särar, $\frac{1}{2}$ ala ifrån hwarandra. Emellan dese opwäxer röret til

2. a 2. arterers affstånd ifrån hwarert annat, 6. a 7. fot högt, 2. tum tiökt, och fördelt i knutar eller leder. Öfverst utsprida sig några blad; inuti är en ymnig saft. De tilwänta här af åstfällige slag Pudret och Candi: Socker, som sörfäljas til nog billigt pris.

Jugesfära, dock stild ifrån den Indianska, bärgas här i största ymnighet, och säljes af Chineseerne infyltad i Socker. Den är en wälsmakelig samt hälsofam krydda.

Bambu, et slags rör, är den wärt, hwilken tienar Chineseen til bygnader, allhandaga galanterie arbeten, Segel, Papper, söda med mera. Sine Schampaner öfverträcka de med här af gjorde färgtat; Sine rum andela de med detta i stället för bräder. Hattar, Kistor, Skrin, solfiedrat och mera oräkneligt, weta de här af gansta nått sörfärdiga. Dessa wäta på suchtige ställen til 3 a 4 tunnars högd, tiöckare och smalare.

Et slags Citroner, kallade Lemties, nämde wi redan wid Mauritius. De säas här ymnigt, men af de äro mycket skadelige och söda dysenterie, hade wi nu tillfälle at ärfara; då wi sörlorade 3. man, som brukat des saft til fyra i Pounsch. Ananas, Pisang, Litchi eller Letties, Mango, Appeldesiner wära här til största ymnighet; Soujawes, jämte flere trädruchter. Måstadelen af wära kryddgårds wärtter sorkomma och här öfweralt. De fläste, och ibland dem Potatoes, woro här större och långt smakeligare än wäre.

Bladen af et träd, Betel, warda af Chineseerne med en frucht, stor som en nöt, kallad Areka, tillwora tuggade; och detta ser man altid som en behagelig delice hos dem framställas, då de

de någon hederligen wilja emottaga. Här af blir spätten ymnig och röd, hwaras och et ordspråk är utkommit: Wid Canton finner man en himmel utan snö; Trån i ständig grönska, och inwånare som altid strätta blod.

Utom dessa, finnas här kring Canton åstfällige slags nyttige Träd, af hwilka somlige giwra olia, andra et talg ämne, som brukas til hus; Mulbärs och många andra trån och wärtter. Men en del bleswo af mig ej sedde, en del går jag, at undwika widlöshet, förbi; en god del äro och förut bestrefne.

§. II.

De förnämste Asiatische diur, foglar och fiskar, äro redan genom reschbeskrifningarne bekante; hwarofre jag, hwaras omständigheter, som ofta nämnde är, icke woro sådana, at jag på naturens kannedom sått använda wederbörlig opmärksamhet, giärna går dem förbi. Det allena wil jag nemna, at åkerbruket förättades med tände Buffler, men Hästar brukas endast af Mandarinerne til Stat. Såsom Chineseerne här omkring Canton ej förtärde någon miölk, så war deras bostap nog orwan och orwillig at lära miölka sig. Kullwarne didde så länge dem lyfte, hwaras, jämte det de hela året gå i gröna gräset, deras kött blir fett och synnerligen wälsmakeligt. Men den miölken de öf förkytrade, sådes wära swine miölk, och såldes efter wigt. Dese Swin äro mycket renligare än wäre, snöhwite, med nedhängande maan och nästan til marcken räckande buk.

Åstfällige slags fiskar warda här til stor mæktighet och på hwarjehanda sätt sångade af de män-

se och ständigt Elfsjöarnes åboar. Vi hade äfven tillfälle, at i Chinesernes hus se de blåskandade Gull- och Silfver-Sjekarne, som finnas utförligen beskrefne i Kongl. Witenst. Acad. Handlingar för år 1740. p. 403. samt af årtillige andre slags höga tjärnor, som ächte gröna, röda, med flera.

Bland Insecterne wil man endast nämna Silkes masken, den Chinesen af uråldriga tider wetat gjöra sig til nytta. Här finnes och et annat slag, af hwilket råf de tillwäcka et starkt och bekande tyg, som kallas Cantiou.

Inga Bergwärdet finnas här i negden omkring Canton. Eljest äga de i riket både Gull, som sås så wäl ur berg, som ur wissa floder; Silfwer, något Koppar, Järn och Tenn. Ädla stenar finnas i berg och på flodstränderne, jämwäl årtillige marmor arter, rika Stenkäls grufwor, med mera. Jag hade så när glömt Porcellains Leran, som borde stå främst, så wida Porcellainet är den 3:die förnämsta exporten.

§. 12.

Huru ofullkomlig den förteckning är, som jag gifwit på detta lands naturliga rikedomar, låter dock därpå skönjas, at här finnes et ymnigt förråd på allehanda rå ämnen. Denne Nation bör och ej beskylas för efterlätenhet i deras oarbetande, utan är derutinnan så idog, som något folk under Solen; andra til söga heder, som äga förråd nog seltwa på rudimaterier, men efterfatta deras upodling. Detta folkslag berömar och gierna andra med det de äga, och sågnat sig mycket deröfver, at så genom leer, gräs och matkewäf, låcka dem långa wägar, genom så mycken möda,

möda, tid och omskostnad, at afhämta så fåra och bräckliga waror; och tillhyta sig dem emot åblare och beständigare.

Ordningen fordrar, at nu bör nemnas, huru de oarbeta dese sine rå ämnen til wår tjenst och sin fördel. Man går begynnelsen med Silket, hwar af de tillwäcka alle förmånga slags Sidentyger. Af nemna de sorter som därifrån föras til Europa, wero orödigt; ty de kunna igenfås af de Ostindiske Compagniernes Cargar. De försärdiga utom des oräckneliga slags siden waror, och nästan alle hwad utändas och behöfwas kan. Sättet at tillwäcka silket, låter wåra wåre Sidentygs arbetare bekant. Deras wäffolar och årtige redskap wero til utsende nog simple, men tillika behändiga.

Af Bomull warda här äfwen årtillige slags tyg tillwäckade: såsom gröstre och finare lärstier, det hos dem kallade Nanking eller Chitai af diwersa epulurer, som har oömen styrcka, och icke låte förflyttas. Demitties, nästan likt Sarge. Til Klister med sine wäfnader taga de risgryn, koka dem i wadm, tills de lika som försmälta, då wadnet slås genom en silduk, och så brukas til klistering. Dese sidst nämde tyger warda med stengmanglar manglade, och så sin glants bärwid. Mangeln består af 2. störra stenskiwor 4 kantige och aflånge. Den ena eller understa är sidre och ligger fast på marcken, til 2. a 2. 1/2 alns längd, utgröpt halfeund. Tyget rullas på en stenskiwel, lägges i gropen, och med den andra stenskiwan, som är lika lång med den förra, men ej så swår, slät och jämn at inre sidan, warder det manglat.

(30)

Då en Karl som står derpå, med fötterne stüter rullan fram och tillbaka. Dyget bestrykes esomostast med war. All dese manglar äro någre helt slätte, någre oflåte inuti huggne, hwilcke båge slagen et stycke tyg skal undergå, innan det blifwer fullt manglat.

Porcellainet, et af de förnämsta landets resourer, är ock af mångahanda slag. Des tillwärdning får man et här ärfara, så wida det nedkommer färdigt til Canton up ifrån landet, hwarest brukten äro, och warde kärlen här allenast målade och färgorne inbrände. Ifrån Nanking nedhämtas et särskilt slag porcellain, målade med en hög och angenäm blå färg, och kallas Stenporcellain. Schylpads, Elphenbens, Päremo, Ebenholts och andre slag träarbetare färdiga här med oegemen wighet och nåtthet bosor, doselock och bottin, krambar, tand- och Or-Instrumenter, Chatuller, lädor, klappknappar, Stedar, The stedar, Gaslar til Sjötsaker, knappar, ben til Solsiedrar, med flera oräkneliga slags husgeråd och Galanterien.

De äro ock försarne i Gull, Silwer, och andre metallers arbetande. Man fant här konstige Tutanego och Tenarbetare, Bildsnidare, som en egemen färdighet wisa, i det de straxt och helt listigen kunna astaga en menniska med sine lineamenter. Snickare, Måfingsarbetare, spegelmakare, Lacquerare, Målare, Smedar, Garfware, med flere slags handwärfare såg man färdiga nåtta och undrans wårda arbeten. Deras handa slögder gifwa de Europeiske aldeles intet efter; En del öfwergå dem wida. Peruquet, Hattar, uhr och ylle arbeten, woro de endaste, hwart man icke fant dem wara försarne.

(31)

I stället för beck och dref brukar Chinesen til sina fartog et ämne, det han kallar Chinam, och tillredet det af förbrände Östronstal och Olja, som sammankokas med helt lindrig eld. Därunder inblandas mera sådan fin aska, tils det blir så tiukt som wårt kitt; Härmed bestrykas noterne af fartoggen och står det ganska länge ut, samt håller tätt. Et annat slag Chinam göres äfwen af äfwoanände aska, olja och Öreblod sammankokade, hwarmed papperet på The kistorne, och annat dylikt, fastlimmas. All sin kalck bränna de af östron och snäcke skal, som hafwet ymnigt öfkastat.

S. 13.

SU åligger oss ock, at något nämna om warornes förretning, och handeln, som här driwes. Hwilcken wi kunna indela i den Europeiske, och den Indianiske.

Den Swenska Handelen stier för contant Spanst Silwer, utom litet bly, som til The kistornes fordring användes. De waror, som til wårt kära Gädernes land härifrån hämtas, kunna ses af Cargorne.

Franska Handelen stier til en del contant. Des utom hitföra de winer och brännwiner, samt sådane waror, som finnas i deras colonier, som Bomuls bahlar, Sitzer, Elephants tänder, war, färgor med mera; och fara så hädan med Chinesiska.

Engelska Handelen tillförr Chinesen mycket litet i Contant, emedan de handla med singkläden och flaneler, samt Tenn och bly. De hämta ock ifrån sine colonier hit Bomull, Elphenben, Sitzer, färgor; och fara jämnwäl först på Jawa, Borneo och andre orter, hwartifrån de

)(32)(

De intaga Peppar, Mustot och flere kryddet; samt för dese bekomma igen Chinesiske waror, Gull, Adla stenar, The, Porcellain, silke, med mera.

Danska Sandelen sker, äfwen som den Swenska, med rent omryttadt silfwer; hwaremot de hemföra Gull, The, Porcellain, Sidentygger, rådt Silke, candisocker, sagogryn, Tutanego, Kottaner, Perlemono, Gallingal, m. m.

Om Portugisiska Sandelen hade man ej tillfälle at så vidare kunskap, än at de nedföra till Macao waror ifrån landet. Men hwad de hit bringa, är obekant.

Solländska Sandelen importerar Chinesen aldraminst i redbart, utan de hitsteyra ifrån Bantavia och andre ställen Peppar, mustot, neglitor, med flere slags krydder, Arack, röe, campbert, war, Therebintine, Tammarinde, och många andra deras coloniers exporter; toga däremot här ifrån alla sorter Chinesiske waror.

Den Indianiska Sandelen drifwes af Persianer och Armenianer, som äga tillstånd at fara omkring och handla i landet. Dese uppehålla sig ock i myckenhet i Canton. Deras handel mäcket merendels bestå i kostbara Tyger, Gull, pärlor, jouweler slipade och oslipade, Ambra, och hworlehanda andra kostbarheter; och äro dese otroligt rike.

Japaniske, Siamiske, och Jawanske Sandelen, drifwer Chinesen på det sättet, at han med egna fartyg drifwer sina retouret, och afhämtar deras.

Bengaliske eller Moguliske Sandelen sker med Bengalernes egna skepp, med hwilka de hämta til Canton Bomull, Elephants tänder, Ebenholz, Sitser

)(33)(

Sker och alle slags Bomuls arbeten, särget med flera waror; samt taga härtifån The, Porcellain, Opium m. m.

S. 14.

Wed Sandelen, som sker af Europeerne; bör söljande i acht tagas. Wid ankomsten, så framt man anländt något tidigt, och innan Chineserne blifwit underrättade därom, huru många Skepp det året stå at väntas, bör man stratt sluta köp med dem, i fall priset är nägorlunda drageligt. Ty det händer oftare, at warorne sliga än falla. Man kan ifrån den dagen man ankommit, til des lefwerantzten är fullgiord, niuta månatligen på sit silfwer, 2 a 3 Pro-Cent, i fall man will lämna det den Chinesen i händer, som man slutit handel med, eller ock til någon annan köpman. Men därwid bör försiktigt handlas, at man äger för sina medel nödig och tillräckelig säkerhet. Chinesen bör löpa all Risko, till waran är om bord, och bestå alla Handels och Tull omkostningar, hwilcket man bör weta påjå. Man måste ock noga tilse, at man icke blir bedragen, och får odugeligt gods i stället för dugeligt, hwilcket Chineserne så måsterligen kunna ställa i wärcket, at ej det ringaste teckn af flit besträgeri, före än alt för sent, kan förspörjas.

Wed Porcellains Handeln i synnerhet kommer at obserweras; At contracterne uppå Porcellainerne, måste stratt wid ankomsten för sig gå, emedan skeppen intet annat gods kunna taga emot, förän de hafwa sätt det understa laget om bord, som bestå af Porcellain. Samma contract sker efter de mönster, som Chineserne upwisa.

E

Wid

(34)

Wid emottogandet af detta godset, måste noga efterseas, at det ej finnes af sämre couleurs, finhet eller målning, än deras gifne monstret varit med contractets oprättande. Men skulle så hända, toges det ej emot. Man måste sälls bese och handtera allt Porcellain, til at så mycket bättre kunna utredna, om intet är brått eller sönderstödt. Om det är i bundtar, måste man efterräkna, at den summan Chineserna upgifwa wara i hwarje bundt, riktigt sig så befinner. När contracterne äro slutne, måste man ej det ringaste af Capitalet betala, för än allt är levererat och om bord kommit.

När deras porcellaine partier äro emottagne, måste man straxt sluta räkningen, och afdrager då något af hela köpsumman, til exempel: för det porcellain som packas uti kistor, som Theetyg, sat, koppar, med mera, 2. procent; men utaf andra sorter porcellain måste man afdraga 5. Procent, eller så wid på. Härpå följer sällwa inpackningen i kistor, som fordrar synnerlig försigtighet, hwarit Chineserne äro ganska qwicke och särdige.

§. 15.

U The sorter plåga til Europa i synnerhet öfversöras: The Bohe, Peto, Sou-chong, Congo, Singlo, Seysan och Keiser The, hwarutom här finnas oräkneliga andra slag. Wid handelen däråf är at märkas, det dese contracter öfwer The sorterna, måste med det första efter anländandet slutas, af orsak, at andre skepp kunde komma an, då priset plågar resa sig.

Ä i dese som i de öfrige contracter måste alltid

(35)

alltid införas, at alla omkåsnader, tull och afgifter komma Chinesen til last. På skyndsam levererans, sedan Theet upifrån landet är nedkommit, bör man flitigt yrka; ty de torde, til sin någon fördel, draga ut tiden.

Sedan Theet är til Canton nedkommit, och kistorne särdige gjorde, blyas de med tunt utsmidt bly, samt fodras inuti med papper. Under sällwa packningen måste man hålla noga ögon på Chineserne, at ingen försälkning med Theet sker, och at odugligt bland det goda ej inpracticeras, eller det en gång wäraktia åter framhåmtas, med flere underses, som de ofta försöka, och tilstålla så wigt, at man utan noga upseende ej kan blifwa det warse. Man bör ej heller låta dem, som stampa Theet i kistan, med sötterne för mycket måla det, och kastat bakom sig. Då kistan är fullpackad, lägges papper och bly wäl öfwer, jämte låcket, och sidst klistras olial-papper öfwer hela kistan.

Med de finare sorters packning af The, går likaledes til, och efterseas, at ingen orenlighet kommer bland waran. Stampandet i dese smärre kistor bör och ske af en man allena.

Wid profwandet af The sorterna kunna sälljande anmärkingar tjäna. Godt och särst The Bohe, skal man känna däråf, at det bör wara tårt och intet miukt, samt at det äger en angenäm lukt; äfwen at det ej är sult af stoft när man toger det ur färgarne, hwilket är tecken til gammal och förriga årens wäxt. Små och fina blad äro långt bättre än grofwa och wida, som giöra sällsta sorten af The-Bohe.

The-Peto, måste til färgen falla gråachtigt, ju

E 2

mer,

mer, des bättre; liksom må smaken och kännan stark. När denne sort lichter som half Souchong, och bladen äro små och stoftachtige, kallar man det Peko-Souchong. Ju mildare The-Peko känns i handen, ju bättre är det. Chineseerne kunna göra många slags The-Peko, igenom mer eller mindre blandning med The Lintiesen.

The Congo, kan man straxt känna af bladens lufstiga lukt, samt när de äro lika som ludne. Et godt The Congo måste hafva fina blad, med svarta rickar uppå; och detta färgar ej vatnet brunt i The kannen, som The-Peko, utan gulachtigt.

The Souchong, är den finaste sort Congo; blifver bäst igenkändt i vatten, när det tingeras til en blek couleur, och gjer angenäm lukt, samt då bladen i kannen se grönachtige ut. Dese tecken röja et godt The Souchong.

Grönt eller Singlo The, bör och hafva grönachtige blad. Men då däribland äro några svarta, och då det drager sig i kannen brunt, märker man, at det är gammalt.

Seyfan The måste igenkännas på bladen, som böra vara mycket tiockare och tätare än Singlo The. Likaledes är värdt at märckas, at småbladigt Seyfan The, som af Chineseerne kallas Gove-The, gemenligen drager sig til brun couleur då det blifvit öfverfört til Europa, så vida detta slags The förändrar sig på sion.

Keiser eller Imperial The; des blad äro helt stora, och intet så mycket i hvarannan intärfade, som de andre The sorternes; Därföre, när de slå ut i vatten, äro de mycket bredare. Af alla The sorter, är detta det svåraste, at bekomma rätt

rätt godt. Bladen måste äro en lefwande grön färg, och intet vara stoft beskrånge; liksom måste vid denna, så väl som vid de 2. nästnämde The slagen, märckas, at när man tagit 10. a 12. Korn af dem i munnen, då intet den ringaste svarta bör visa sig, utan ju grönnare de tingeras, ju bättre bör Theet stannas.

§. 16.

Så vil man och gifva vid handen, hvad med contracternes uprättande öfver sig dentyger, deras emottagande och packande är at märcka. Alla Sidentyger måste straxt vid ankomsten til Canton betingas, efter som de under skeppets därvaro skola försärdigas; ty til at föra gamla eller allenast et år förut gjorda sidentyger öfver sion, wore ganska farligt, och de plåga måstadelen under vägen förskämmas. Man gifwer Chineseen 90. dagars tid, at försärdiga och lefwetera allsamman. När Contracterne skola stutas, måste man uppgifva alla desseiner skrifteligen, hvilka sorten man vil hafva, huru stora eller små partier af hvarthera, och huru många stycken af hvar slag, jämväl och couleurerne. Man måste och göra afval förut med dem, hvad man för hvar sort Carmosis och Ponsou färgade sidentyger skall särskilt betala. När contracterne nu således äro gjorda med körmänner af Credit, måste man betala dem halsporten eller $\frac{2}{3}$ delar af köpsumman förut; men det återstående ej förr, än allt är lefwetradt och om bord kommit. Klara och tårta solstens dagar böra utfättas til packnings-tider. Kistorne skola öfverdragas med Oljal papper. Granneligen bör och ett räs, at de under packandet ej inblanda några dambiga, suchtiga eller

ler fläckota identyger, och at intet stycke är hwar-
ken på ändarne, mitt uppå eller amorsstädes skadat.
Därföre bör man ock rulla up packorne, och hål-
sa dem emot dagen, at se rulländan, ty gemenligen
finnes därunder difference. Man måste jämsål
måta hwar stycke, samt väga det, at se, om de
i alt äro lika med contractet, hwilket wäd lew-
ransen bör wara för händer.

§. 17.

Sågra ord wil jag ock nämna därom, hwad
härstädes af Europäiske waror kan med
winst affättas, och är frött til införsel.

Schatlakan och fjina kläden äro til införing
emot tullis årläggning fröe, och kunna med någon fördel
försäljas. Alla slags flaneler, äro äfwen fröe, och kun-
na de wactrare med profit affättas, så wida de wara af
deras Mandatiner och rike brukade i husen. Fjina
Solländska och Bengaliska bomulls lärstoe, gifwa
ock awance, wansedt de sälja dem tillbaka til oss.
Koppar, Järn, Tenn, Bly, swafwel, gewär
och ammunition lämna jämsål någon winning.

Alle slags winer och brännwiner äro emot Tull
fröe til införsel, och säljas med fördel; dock förnytra
de dem til oss tillbaka, emedan de af sådane waror
äro ei selskwe ålskare. Speglar, Mesingstråd,
Rikare, Therebentine, sås här för billigt pris, och
hifwres, som nyh nämndes, af Solländarne.

Wäd deras tullar äro alla matwaror för afgift
bestriade, undantagande bröd. Wisitationerne ske
ganska eftertryckeligen, och får man ej passera upp
eller utföre äfwen förbi något tullhus, utom Man-
darinernes Chiap eller förpassning. Man måste al-
lestädes låta sig wisitera, och i fall man befinnes
med Lurendroggerie, borttages waran; den likwäl en
främ

främmande, då han ställer sig in hos Mandari-
nerne of Tullstaten, kan igenfå; men då sådant
sker af irwändarne, är icke allenast waran förlorad,
utan en sådan blir ock exemplariter straffad.

§. 18.

Så deras mått och wigt bör ock något ta-
las. Allt hwad som sälles eller köpes,
så af torra waror som de wäta, samt sly-
ke gods, warder igenom wigt utgiffwit och emottagit.
Denna wigt är afdelat i Pekel och Cattye, såle-
des, at en Pekel innehåller 100. Cattye, eller 142.
Stålpund 16. lod Swenska, 1. Cattye 1. Stål-
pund 12. $\frac{3}{4}$ lod. Målkärl brukas de icke, utan
wigten förträder deras ställe. Men til sine tygers-
försäljande betiena de sig af et alm mått, som de
kalla Cobi, och innehåller en sådan Cobi 14. $\frac{1}{2}$
tum, i Swensk mått. Då hela stycken siden eller
andra tyger köpas, så wägar och det ske efter wigt.

Til penningar i landet brukas måst omtyadt
silfwer, som går ut hand i hand efter wigt; och
war denne penninge wäg afdelat uti Tael, Mees,
Canderin och Caas; således: at 1. Tael inne-
håller 10. Mees, 1. Mees 10. Canderin, 1. Can-
derin 10. Caas. Denne wigt är mycket simple,
och dock så subtil, at den fördelar en Ducat i
90. delar. Til skåpmynt betiana de sig af små
stämplade metals rengar, med et fyrkantigt hål mit
uti, och några Chinesiska bokstäfwer rundt om-
kring, kallade Caas; och äro 8. af dese lika es-
mot 1. Canderin af Silfwer.

§. 19.

Santon är den endaste Chinesiske staden,
som af Europeerne får besökas; icke min-
dre

tre stor än mäktig, och af alla jorkiska rikeds-
 mer öfverflödande; upbrgd af sten, och belägen
 ved floden Ta. Denna indelas i 2. städer, i
 det en hög mur skiljer den gamla staden från den
 nyare eller förstaden, som ligger på den gamlas
 ena sida, och uti hvilken Europeerne drifwa sin
 handel med Chineserne. Men inom den äldre
 stadens murar får ingen af oss komma. Denne
 besåg man ostenast långt ifrån, från en utom sta-
 den på en högd liggande stor Pagod. Här inne
 wiskas deras Tjung-Tock eller General Sou-
 werneur öfver Prowincen, Juin eller General för
 Militien, samt Soppo eller Soppu, Keiserlige Råts-
 måstaren, tillika med de öfrige större Mandari-
 nerne och deras fruentimmer. Härinne hålla de
 ock alt sitt qwinfolck i förwar. Största prydnad-
 den i förstaden är, at alla gator äro med fyr-
 kantig sten lagde, samt på båda sidor med fram-
 bodar af kosteligt Porcellain, sidestyger och alle-
 handa galanterier utyrade. Den bebos nästan
 af idel Handlande och Handwärdare. Husen äro
 af 2. våningar, och finnes hwar ock en husåga-
 res namn med Chinesiskt skrift, samt huru många
 personer i hwar gård finnas, utom huset antin-
 gen på stoder, eller på wed porten hängande tafkor.
 Alle af et slags näring, bo tillsammans på en ga-
 ta, såsom hwar ock et slags handlande för sig;
 hwar ock et slags handwärdare ha ock sin egen
 gata. Husen äro af tegel upbygde, och sträcka sig
 på båda sidorne af gården, samt äro i rum af-
 delte genom Bambu strand. Hälfta huset är
 under tak, men den öfriga hälften under bar him-
 mel. I andra wåningen löpa Altaner tvårs öf-
 wer gården, så at et stycke däraf är yppit, det
 andr

andra öfvertäckt med alcan. I rummen äro öppna
 gluggar inåt gårds sidan, hvilka om natten med
 sönter af Perlemo, men om dagen med tunt på-
 rammar utspändt flor, tillöppas. I den delen af st-
 ne rum, som är öfvertäckt, hafwa de små oran-
 gerier, med allehanda frucht- och blomväxor. De
 förmögnare kunna uti dessa deras öppna rum re-
 presentera en eremitage eller grätta, och det så
 lifligen, som selskwa naturen hade den tilledt.
 Man får se i dem små skogbewurde bärg, med
 djur och foglar, elskar och stoder, hwari ästfällige
 slags täcka fiskar spela.

På selskwa strömmen eller älfwen Ta, ligger
 mitt emot staden 2. ne Castell, til $\frac{1}{2}$ mils distan-
 ce ifrån hwarandra. På älfwen ser man älfwen Scham-
 paner til några 1000. de, hvilkas ägare ha sit
 ständiga hemwist på watnet, och äga ej en förbred
 markt på landet, utan löda sig med transporter,
 handwärdken och fiskerier. Hela landet igenom fins
 nas höga Torn, til 60, 70, a 80. alnars högd,
 merendels med 9. hwals upbygde; af hvilka det es
 na kan altid synas til det andra. Från dem gif-
 wes signal och gödes alarm, då något fiendtelis
 git kan wara å färde. En del äro öfwerdragne
 med Porcellain, ganska kästelige och wackre.

S. 20.

SÄtil wil jag lägga några ord om Chineser-
 nas kropps- och sinnes- bestaffenhet, kläde-
 bonad och Sedwänior.

De äro merendels af en medelmättig statur,
 och, oansedt de bo i et mycket warmt land, äro
 de dock hwarit och tillika wälstapade. Swarta
 här hafwa de öfweralt.

Til sinnet äro de ganska qwicka och esterränd-
 sam;

samme, både at selsjæ være udfinnare, och at es-
 terava andra. I nyctirhet och enighet öfvergå
 de många Kristna nationer. Tråtor och process-
 ser äro hos dem sällsynte, däremot försvara och
 hjälpa de hvaran på det högsta. I umgänge äro
 de nöjsamme, och tåmmeligen belevade. I handel
 något bedrägelige, i hynnighet då den drifves med
 fremmande. I alt arbete äro de trågne och oför-
 trune. En besynnerlig inbillning hysa de om sitt
 förstånd och skickelighet, så at de intet giärna taga
 någon underrättelse til goda. Hvilket med en hän-
 delse, som sig under vår därtvåro äldrog, kan be-
 styckas. Elden kom lös i den delen af staden, som
 ligger på andra sidan af elven, och grep häftigt
 om sig. Engelsmänne, som hade med sig nå-
 gra skrutor, tilbodo dem och sitt solt til deras
 tjänst, samt sökte på alt sätt at öfvertygga dem
 om dessa redskaps nytta midt brandsläckningar. Men
 innan Chineserne ville betiena sig af en så-
 dan Europeernes ofsinne, låto de helre el-
 den hafva sitt fria spel, och denna delen
 af staden gå i aska. Kläde drägten är öfveralt,
 hvard modet angår, enahanda, men til tygerne
 olika. Lintyg brukas icke, men däremot tunna trö-
 jor af bomuls lärst. Sida och långa rådar gå
 de kläde uti, anten af Siden eller bomull es-
 ter råb och stånd, och bära vida och långa by-
 xor af samma tyg. Strumpor sydde och stäv-
 pade af samma slag. Deras skor och stöflar ä-
 ro til skast och öfverläder af samma ämne, men
 sålarne af paff och underså läder, utan klackar.
 Mandarinerne så bruka til stöflor svart sidentyg,
 men inge andre.

Husvudet är bart, rakadt öfveralt, usom en
 liten

liten rund fläck på hysan, af hvilka här de en
 lång visla sammanslår. De förmånarens hattar
 äro like et täckfat, gjorde anten af Bambu, eller
 Elphenben, eller något annat fint ämne, södrade
 inuti, och utanpå vr. dde med nedhängande röde
 Silkes eller här fransar: öfversta rätten utgiras
 med en gulknapp, i hvilken ädla stenar infattas.
 De gemnarens äro ej olika våre fruentimners holm-
 hattar, runda och stöfva, gjorde af slittad Bambu.

Som hvar land har sina egna maner, så
 röder Chinesen aldrig hatten, då han vil hålsa
 på någon, utan hans hälsning består däri, at han
 sätter sin knotta näsra emot den andras och
 är ordet: Tchih Tchih, en compliment, som
 påsar sig midt alla tillfällen, då någon höflighet
 skall bevisas.

Fruentimret har af sitt eget svarta hår, då
 det konligt hopvicklas och med Jeweler eller
 blommor utgiras, en tadel husvudbonad. De ogifva
 klippa husvudet så, at håren rundt omkring, til en
 fingers bredd, nedhänga. Det är bekant, at det
 förnämre fruentimrets fötter klämmas i första barn-
 domen, så at wårten förhindras, och smalbenen
 blifva lika til tioklet midt wadorne. Smarjöre de
 ej kunna gå långt, och röra sig inom husen med
 mycken svårighet. De förnämre af bägge könen
 låta naglarne wåra utan at afklippa dem, hvilka
 de förwara med söder af Skylpad, Ebenholz,
 Elphenben eller Silkes. Detta är et bewis til
 förnämte stånd; och at de icke behöfva lägga han-
 den midt något arbete.

Midt sina måltider bruka de et stedar, kniswae
 eller gaffar; men i sjället 2. pinnar, gjorde anten
 af Elphenben, eller Ebenholz, eller något annat
 hårde

hårdt tråd; de förnämres äro och med silfver beslagne i ändan. All frökt och sådan frökt mat blir förut söndersturen, frambares på The tassar, och föres til munnen med dessa pipnar. Såpser och tunna råttor bäras fram för hwar och en i små koppor, och supas därur utan stedar. Till dricka brukas The wain, hwilket drickes utan socker. Brännrot, brändt af ris, det de kalla Samshou, brukas til appetitens upväckande. Men då de anten spisa hos Europeerne, eller och ställa wa dem tractera, weta de wäl sticka sig i wåra sedwänor, lägga och fram bröd, stedar, kniswar och gaffar.

§. 21.

Så må wi begynna täncka på hemresan, efter ärsens tid redan så långt lidit, at Mousson är förlig, och lästwar och sitt bistånd. Sedan Skeppet war lastadt, uplastadt, och provision samt wain om bord kommit, lystade wi den 6. Januarii år 1748. ankare, kommo ifrån China i den högsta namn under segel, och lämnade den odrägliga fettan, som plågat en och hwar af oss med små och större trämpor. Wi ankommo lyckeligen, jämte wår Följelagare Skeppet Calmar, til Straet Sunda och Treubay den 25. i samma månad, hwarifrån, sedan wain war intagit, wi den 30. afseglade. Men efter 4. dygn om natttid och mid mörkt wäder stüdes wi mid Skeppet Calmar, til hela hemresan.

Syd-Öst Passaden tog oss sedan med frost under armarne, så at wi funno den 13. Martii passera Capo de bonne Esperance, hade grund af händelen, fast wi för multt wäder ej kunde se sielwa landet. Wi passerade vidare den 30. e

jusdem Den Sanct Helena, Engelsman tilldrög, där wi ej landstego, utan hade den allenast i ögnafichte. Däruppå ankommo wi til Den Ascension den 7. Aprilis. Denna är belägen under 8. gr. Syd Latitud, til sin storlek ungefärligen 8. mil, och består wäl af berg, samt är somligstädes lifosom förbränd och smält. I dalderne wäret i bland annat, jämwal wäl Tobak.

Bäckar och Gietter funnos här, som af något sterp bliswit awarlämnade, men hafwa swärt efter seist wain, emedan Den har ingen källa, hwilket och är en ordsak, hwarföre den ej är af solet bebod.

Foglarne, som hafwa ondt efter nästen på denna wida Aethiopiaka Ocean, hafwa af des flera slag och til större ymnighet här församlat sig. Dwanan af se solet, har och gjordt dem så oblyge, at de ej rådas sätta sig på människans hufuud.

Fiskar funnos här och ymnigt och af många slag. Dit hafwa jämwal Stötkylpaddorne tagit sin tillflycht, emedan de här til stor myckenhet wistas. Sistorie Skrifwarne lämna dese förträdet för alla andra, både til storlek, wälsmakelighet och hållsamskhet. Det bestyrcke wår ärsarenhet; ty de som til en ansenlig hop af besättningens woro bekajade med Skörbingg, behöfde ej länge niuta denna kätten, innan de fände en miukhet i lederne, huden begynte så sin särg, hållan och krafterne tiltogo dageligen.

Icke en ringa Skararens försyn, lyfte däruti, at, då man kommer ifrån China, hwarsti man ätte först mat hela 6 a 7 månader, och måste undergå en så stark förändring i lefnads sättet, at idel salt frökt och släst, samt Chinesiske Calwanfer eller bönor, stola wåra ens dageliga frös, skulle sanneligen så undkomma med lifwet, om icke denna Os wore

satte til en förfrisknings ort, och til et näste och som-
melplats för Sjö Skylpaddorne, som här i Martio,
April och Majo värpa sina ägg i sanden. De-
ras sängande sker således, at om aironen, då det be-
gynnet mörkna, krypa de upp på sandstränderne,
hvarerjt folket är förut tillreds at emottaga dem. 5,
6 a 7. man gå til hvardera Skylpaddan, och med
handsrifvar kantra eller wältera dem på ryggen, då
de ej förmå wända sig eller bortkomma. Deras fort-
plantning sker genom ägg, för hwilka de i sanden
gräwa med sine framfenor en grop, och där värpa
sina ägg til 2 a 300. i sänder, hwarur sedan un-
garne genom Solens värma blifwit uckläcte, försö-
ga de sig gerad til sjös. Gulan af ägget är öf-
werdragen med en tiock hvit hinna. Då en Skyl-
padda slachtas, får man se ägg til tusende tal i
des äggskäck. Köttet är angenämt och wälsmakelt,
git, fetman grön och behagelig, gör en grön urin.
Deße kunna på Skeppen hållas lefwande 6 a 7
veckor utan föda, allenast de stölas med kall salt-
störwata 2 a 3 gånger om dagen, samt wändas som
ofrast om, at ligga stundom på ryggen, stundom på
buken. Wi fångade på en enda natt 165. stycken,
men hade ej rum på Skeppet för si ra än 69. De
äro til 3. a 4, ja 5 och 600. stålunds wigt.

Sedan wi nu här förledt öf med denne för-
friskning, gjorde wi som Skeppen emellan brukeligit
är, neml. wi lämnade efter öf wolant bref i en
Boutelle inforkadt, och nämnde däruti Skeppets
namn, när man ankommit hit, hura lyckeligit färge
man hast, och när man rest härifrån. Denne Bou-
telie hänges på en stång, och slås sönder af det där-
näst ankommande Skeppet; hwilket wid sin affärd
gör som wi.

Wi

Wi lägo här ej mera än et dygn, utan styn-
dade öf bort, passerade Aequinoctialen den 13.
April, och sedan wi igenom seglade Nord-Öst Pas-
saden, foro wi förbi det bekante ymnige sjögräset.
Seglade Näre omkring Scotland, England och
Irland, och fingo därå den 25. Junii, den All-
mättrige och Nådesulle Guden til ewig rätis, och öf
med deltagarne til lugnad och glädie, sluta denna
Östindiske 30. månaders resa, då ankaret såldes
på Svensk grund; och hade wi på denne wäg af
151. mann, som woro om bord, allenast förlorat
10. personer, af hwilka 7. blifwit sot döde, och 3.
omkommit i sjön.

Sögtårade Serre.

Jag har den äran at betygga min sågnad öfwer
min Herres hemkomst ifrån en så lång och bes-
wärtig resa; Och at tilika gratulera til det
beröm, som genom detta wärdt förwäntades; hwaruti
J meddelat antro de anmärckningar, som J sielt med
m. det arbete och möda samlat, hwarmed J tjänat
det Almänna, och förnjöjen de wettlyfina, samt öppen
öf tillfälle, at med diu wördnad betrachta Skapa-
rens stora wärdt i Frammande länder. Detta Eder
innom så blads tynd begreppna arbete, förnjör et
större beröm, än jag förmår gifwa. Min hjerteliga öns-
kan är, at Gud, som beledsagat Eder lyckeligen til
Swea stränder, må med stor och rynnig wälsignelse,
styrka hela Eder lefnad til den öföfgängeliga hamn, och
det sådernesland, hwarifrån wi härstamma. Förblifwit

Sere Auctorens

Höfsonske tjenare och wän.
ERJES HÄREBERG.

44
300/7
336/7

44
396/40
336/7
60

1796/10
1797/10
1798/10

24

MONSIEUR

Les Anciens ont mis au nombre des plus grands vices l'oubli des bienfaits, & l'ingratitude que la terre ne pouvoit porter un fardeau plus pesant qu'un Ingrat. Vous auriez donc sujet, Mr. de me reprocher un tel défaut, si je laissois passer cette occasion dans le silence & sans vous prouver ma très humble gratitude. Je m'y trouve d'autant plus obligé que la grace & la bienveillance, dont vous m'avez toujours honoré, depuis que j'ai eu le bonheur, de profiter de votre amitié, n'ont point eu de bornes, je suis ravi à apprendre que vous allez proposer au Public un échantillon de votre génie & de l'attachement que vous avez montré jusqu'ici pour les Muses. Je devrois bien m'étendre un peu sur vos louanges, mais persuade, que vous êtes ennemi de tout ce qui peut contribuer à vous donner de l'ennemi, il me suffit, que cet ouvrage d'esprit, ne soit pas seulement une marque bien convainquante, de votre savoir, mais aussi, que vous ayez eu soin de voir les curiosités remarquables dans toutes les trois grandes parties du monde, ce qui n'est pas moins louable. Je souhaite donc, Mr., que vous recueilliez les fruits agréables & abondans de vos peines & de vos travaux. Au surplus j'ai l'honneur de demeurer

Monsieur

votre très obéissant serviteur
ADR, GOTTLIBEN.

1748. 34. 35
G. G. Hallström
Oct. 1919
Op

Q. R. F. Q. S.
DISSERTATIO PHYSICA;

DE

SUPERFICIE TELLURIS,

QUAM,

Ex suffragio Amplis. Ord. Philos. Aboënsis,
Sub MODERAMINE,

CAROLI FRIDERICI MENNANDER,

Scient. Natur. PROFESS. Reg. & Ordin.

Speciminis loco,

Publice examinandam sistit,

GABRIEL PETECHE,

Borea-Fenno.)

In auditorio maximo, horis diei XVI. Decembr.
solitis, An. MDCCXLIX.

ABOË,

Excud. JOH. KEMPE, REG. ACAD. TYP.